

Engagerade läkare hjälper gömda flyktingbarn

Det finns barn i vårt land som måste gå till doktorn i smyg. Svensk lag garanterar dem endast så kallad omedelbar vård. Samtidigt lever de under så hårda villkor att många drivs in i depressioner och självmordstankar.

De gömda flyktingbarnens villkor måste förbättras. Det har läkare runtom i landet länge krävt. En av dem är Henry Ascher på Sahlgrenska Universitetssjukhus/Östra i Göteborg. Han har varit med och startat Rosengrenska kliniken för flyktingar som gått under jorden.

Anne Franks dagboksanteckningar från hennes gömställe har gripit en hel värld. Idag tvingas hundratals barn i vårt land på samma sätt att leva i skräck för att bli upptäckta. Barnläkaren Henry Ascher, vars föräldrar flydde till Sverige undan Förintelsen, jämför situationen för den judiska flickan i andra världskrigets Holland med villkoren för de flyktingbarn som lever under jord i Sverige.

– Att vi 1999 i Sverige, ett demokratiskt land som varit pådrivande när det gäller FNs barnkonvention, skulle förvägra dessa barn vård, är vansinnigt.

Han berättar om ett av de svårt deprimerade gömda barnen som han mött:

– Det var en 13-årig pojke som levit instängd i sju månader. Varje dag under denna tid hade han varit tvungen att hålla sig inomhus, utan någon kontakt med omvärlden, tillsammans med sin pressade familj. Ibland hade han vågat smyga sig fram till fönstret för att försiktigt kika ut genom persiennerna på sina jämnåriga som gick iväg till skolan. Det krävs inte mycket för att tänka sig in i vad en sådan tillvaro gör med en pojke i full pubertet.

Det som skrämmer honom mest, förutom depressionerna, är hur många som han mött med självmordstankar och hur långt ned i åldrarna som det förekommer.

– Jag har haft patienter som inte varit äldre än sju-åtta år med uttalade självmordstankar. De har inte haft någon att dela sina tankar med innan de kommer till oss.

Oftast är det inte de psykiska besvä-

ren hos barnen som får föräldrarna att övervinna sin rädsla för upptäckt och våga söka hjälp. Det handlar om påtagliga, fysiska problem. Bakom ett barn som slutat äta döljer sig emellertid många gånger en komplicerad problematik.

– Familjer som gått under jorden lever under en stark press. De olika familjemedlemmarna kan göra allt för att skydda varandra och kämpar för att dölja sina tankar, känslor och rädslor.

Det gäller såväl barn som vuxna. Föräldrarna undviker att tala om sin fruktan för vad som kan hända om de tvingas tillbaka till hemlandet eller om övergrepp som de redan utsatts för.

Tar på sig vuxenansvar

– Barnen undgår inte att känna av föräldrarnas rädsla, men lämnas åt sig själva och sina fria fantasier om vad som kan ske. Det är vanligt att de tar på sig ett vuxenansvar. Många vet att ett självmordsförsök förbättrar familjens utsikter att få uppehållstillstånd och därför kan självmord synas vara den enda utvägen.

Svårigheterna för gömda flyktingar att söka och få vård ledde till att Henry Ascher tillsammans med flera andra tog initiativ till att starta Rosengrenska kliniken förra sommaren. Sedan dess har närmare hundra läkare, sjuksköterskor

– **Att hjälpa gömda flyktingar** är inget olagligt, utan något som är högst förenligt med läkaretiken, säger Henry Ascher och Lotta Wiktorsson på Rosengrenska kliniken i Göteborg.

och annan vårdpersonal anmält sig som frivilliga att hjälpa dem som fått avslag på sin asylansökan och håller sig undan av rädsla för att skickas ut ur Sverige. Juridiskt sett vistas de illegalt i landet och har därmed endast rätt till vård »om de omedelbart behöver sådan» enligt hälso- och sjukvårdslagens fjärde paragraf. Lagen gör ingen skillnad på barn och vuxna.

Det innebär att gömda flyktingbarn står utanför allt det som är självklart för andra, såväl förebyggande prenatala insatser genom mödravårdscentralerna som vaccinationer på barnvårdscentralerna.

– Här hamnar svensk lagstiftning i direkt konflikt med både FNs barnkonvention och vår läkaretik, säger Henry Ascher. Att alla har rätt till lika vård är grundläggande för oss som jobbar inom hälso- och sjukvården. Om man frångår den

principen har man överskridit en kritisk gräns och då är man farligt ute. Den här gången handlar det om gömda flyktingbarn, vem vet vems tur det är nästa gång!

Rosengrenska kliniken i Göteborg startade efter kontakter med kolleger i Stockholm, bl a den internationella organisationen »Médecins du Monde» som i flera år ordnat vård för gömda flyktingar och Flyktingbarnteamet i Flemingsberg. Tillsammans med bl a klinikcheferna vid de barnmedicinska klinikerna har man i Stockholm verkat för en generös tolkning av gällande regler.

Skarpa protester väcktes när landstinget för ett tag sedan gick ut med beskedet till personalen att den som ger annat än akutvård till gömda flyktingar kan ställas till ansvar för trolöshet mot huvudman. I debatten som följde backade landstingets chefsjurist i avvaktan på den utredning om gömda flyktingbarn som Socialstyrelsen och Statens invandrarverk nu presenterat (se nedan).

På andra orter i landet, exempelvis Karlstad och Umeå, har personalen haft en mer eller mindre klart uttalad policy att stödja sig emot när de gett gömda barn samma vård som andra.

– Hos oss inom barndivisionen har det länge funnits en överenskommelse om att vi tar emot gömda barn. I och med

att Rosengrenska startade, sökte och fick vi divisionsledningens officiella acceptans för detta. Det är betydelsefullt, för det får en råda någon oklarhet hos de anställda om vilken inställning som råder. Det gäller människor som är så rädda att de i vanliga fall inte vågar gå utomhus. Om de då tar sig till akuten med sina barn ska inte onödiga utfrågningar i kassan kring de fyra sista siffrorna i personnumret skrämra bort dem.

Rosengrenska kliniken har framförallt fyllt ett behov hos vuxna, men har också blivit en trygg kanal in i vården för föräldrar som inte känt till barndivisionens generösa inställning till gömda flyktingbarn. Distriktsläkaren Lotta Wiktorsson är en av dem som varit med sedan starten.

– Vi började med att berätta om Rosengrenska i frivilligorganisationernas informationsblad till dem som hjälper gömda flyktingar, berättar hon. När vi

kom igång i september var flyktingarnas reaktioner först lite avvaktande, men nu verkar det som att många fått förtroende för och vågar vända sig till oss. Vi håller till på olika ställen. För egen del har jag tagit emot patienter ungefär en gång i månaden, efter förfrågan från vår sjuksköterska.

Bygger på engagemang

En sjuksköterska, som föredrar att vara anonym, fungerar som spindeln i nätet och håller i alla kontakter. Det är mycket tack vare hennes engagemang som organisationen har kunnat byggas upp snabbt och effektivt och som nätverket har vuxit sig starkt. Hittills har de flesta patienterna sökt för ordinära besvär som inte krävt någon avancerad sjukvård.

– Det tyngsta har varit insikten om hur fruktansvärt barnen har det, säger Lotta Wiktorsson. Genom de vuxna får jag höra om barnens situation. Ofta handlar det om en fullständig isolationsdeprivation. Jag kan inte göra något för att underlätta för dem, utom att försöka förmå föräldrarna att söka vård för barnen. Men det är inte alltid så lätt, eftersom många är så rädda.

Hon råder ingen kollega att på egen hand ta sig an gömda flyktingar. Med tanke på den känslomässiga påfrestningen det oftast innebär, är det bäst att alltid ha någon att dela sina erfarenheter med.

Under de första nio månaderna har stiftelsen haft 45 mottagningstillfällen, med sammanlagt 64 besök av ett 40-tal olika patienter. Frågan om vem som ska betala för vården på Rosengrenska har inte vållat något problem, eftersom de som jobbar på kliniken ställer upp gratis på fritiden. De gånger då mer avancerad sjukvård blir aktuell kan det bli problem för vuxna. Vid några tillfällen har man fått köpa vård av privatkliniker.

– Eftersom frågan kring betalningsansvaret är oklar, har vi varit oroliga över hur det skulle gå med vuxna som behöver mer kostsam behandling, säger Henry Ascher. Därför har vi bildat en stiftelse för att täcka sjukvårdskostnader.

Till stiftelsen har bland annat den katolska hjälporganisationen Caritas och Svenska kyrkan bidragit med medel. Vad beträffar barnen har frågan överhuvudtaget inte väckt några diskussioner.

Cajsa Malmström
frilansjournalist

Föreslår bättre villkor för gömda barn

Utredningen om gömda barn och deras situation bekräftar hur svårt det är för de gömda flyktingbarnen, säger Cecilia Modig, politiskt sakkunnig på utrikesdepartementet. Problemet är i sig inte särskilt stort, med tanke på hur få gömda flyktingbarn det finns idag. Däremot är det oerhört svårt för dem som berörs.

Invandrarverkets och Socialstyrelsens förslag om att ge gömda flyktingbarn rätt till samma vård som andra barn i Sverige välkomnas av många.

Antalet gömda flyktingbarn har minskat kraftigt. Vid nyåret fanns närmare 300 registrerade hos polisen som efterlysta, för sex år sedan var det nära 3 500 barn. Oavsett hur många de är, så lever de under mycket svåra omständigheter. Därför bör de få rätt till samma vård som alla andra barn. Landstingen ska ha vårdansvaret och frågan om finansiering av kostnaderna ska lösas i förhandlingar mellan staten och Landstingsförbundet. Det föreslog Invandrar-

verket och Socialstyrelsen förra veckan i utredningen »När barn lever gömda».

Förslagen ligger i linje med FN:s barnkonvention. Så sent som i januari i år kritiserades Sverige av FN:s kommitté för barnets rättigheter. Kommittén rekommenderade då Sverige att utöka de gömda barnens rätt till vård.

Utredningen skulle egentligen ha varit klar redan i januari. Den fem månader långa fördröjningen tyder på att förslagen har kommit till under en hel del vända.

Invandrarverkets och Socialstyrelsens uppdrag kolliderar på skilda sätt mot varandra. Utredningen sätter fingret på det dilemma som finns mellan intresset att fullt ut tillämpa principen om reglerad invandring gentemot principen om barnets bästa.

– Vi måste värna även om dessa barn, säger Lena Häll Eriksson, generaldirektör på invandrarverket. Det får dock inte innebära att det är fritt fram att gömma sig för att komma undan en avvisning. Signalen får inte bli att sådant belönas och att det uppstår en slags frizoner för familjer, som vistas här illegalt.

Därför har man avstått från att föreslå några förändringar vad beträffar uppgiftsskyldigheten för hälso- och sjukvårdspersonal, liksom de undantag från tystnadsplikten som görs i sekretesslagen när det gäller gömda flyktingar. Det innebär att också i fortsättningen har myndigheter som ska verkställa avvisningen rätt att fråga om flyktingen befinner sig på en vårdinstitution. Man påpekar att »vi vill ändå rikta uppmärksamheten på att dessa regler kan minska effekten av de förändringar som vi föreslår».

– Det är bra att de gömda barnen får rätt till sjukvård, men för att de ska våga söka hjälp måste man också garantera att sekretessen skyddar dem, säger barnläkaren Henry Ascher i Göteborg.

I utredningen framgår tydligt vilken stor betydelse inte enbart hälso- och sjukvård, utan också skola har för barnens hälsa. Därför föreslås att Skolverket ska klarlägga bestämmelserna om skolgång för de gömda barnen och vid behov föreslå förändringar.

Cajsa Malmström
frilansjournalist